

ШЛЯХИ ЗНИЖЕННЯ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ БАНКІВ

Вступ. Кожен банк прагне зробити свій прибуток максимальним, менеджмент банку постійно працює над підвищенням ефективності роботи, ретельно опрацьовуються та аналізуються різні ситуації для оцінки банківського ризику. Це природний процес, адже банк як і будь-яке інше підприємство бажає захистити себе від різного роду ризиків.

Відомо що, кредитний ризик - найбільш істотний ризик банківської системи. Його внесок у сумарний банківський ризик перевищує 80%, головним чином тому, що лівова частка банківського бізнесу припадає на кредитування, де єдиним ризиком є ризик невиконання клієнтом своїх зобов'язань.

Проблемам кредитного ризику присвячено багато праць зарубіжних і вітчизняних дослідників, таких як Барановський А. [1], Бичкова В. [2], Боннер Е. [3], Ходачник Г. [4], Сазикин Б. [5], Воропаев Ю.[6], Лаврушин О.[8], Найт Ф.[9], Челноков В. [10] та ін.

Але на сьогодні залишилося ще багато невирішених питань щодо подолання кредитних ризиків. Метою статті є пошук найбільш оптимальних шляхів зниження кредитного ризику банків як у вітчизняній, так і в зарубіжній практиці.

Постановки задачі. Практично в будь-якому кредитно-фінансовому інституті йде безперервна боротьба між операційним залом і кредитним комітетом за розмір лімітів [2]. Трейдери прагнуть розширити ліміти для залучення потенційних партнерів, кредитний комітет - скоротити їх розмір і число з тим, щоб знизити кредитний ризик [3, с. 79 - 80]. Трейдери стверджують, що без розширення лімітів вони не можуть ефективно отримувати прибуток і упускають вигідні можливості. Кредитний комітет стоїть на тому, що кредити, надані не тим, кому слід, або в неадекватних розмірах, можуть призвести до краху. Це робить кредит сам по собі цінним товаром - без лімітів кредитування банк не може функціонувати.

Результати. Кредитний комітет, крім власних даних, спирається також на інформацію спеціалізованих агентств, які визначають кредитний рейтинг організацій. У кінцевому підсумку ліміт кредитування потенційного позичальника залежить від його рейтингу і думки кредитного комітету. Оскільки і агентства, і банки користуються одними й тими ж критеріями оцінки платоспроможності, не дивно, що думки банків про своїх колег по операціях нерідко збігаються.

Кожен місяць кредитний комітет проводить огляд ситуації в ряді країн і аналізує становище банків, головні офіси яких розташовані в цих країнах. Ліміти кредитування можуть бути змінені в будь-який момент, коли того вимагає ситуація. Наприклад, повідомлення Центрального банку Швеції про те, що шведські банки зазнали серйозних збитків у зв'язку з операціями з нерухомістю, може призвести до зниження оцінки платоспроможності шведських банків і, як наслідок, до перегляду колишніх лімітів кредитування залежно від серйозності новин [4, с. 63-64].

Ліміт кредитування, наданий банком А банку В, залежить головним чином від наступних факторів думки банку А про платоспроможність банку В; розміру банку А [3].

Після того як банк встановлює загальний ліміт кредитування контрагента, він повинен розподілити його між філіями цього контрагента, з якими будуть укладатися угоди, а також між власними відділеннями.

У сучасних комерційних банках існує ціла система, яка допомагає виявити причини виникнення проблемних кредитів, а також прогнозувати їх появу. Виникнення сумнівних кредитів провокують чинники, що залежать і не залежать від банку.

До факторів, що залежать від банку відносять все пов'язане з кредитним процесом, тобто з адекватним аналізом кредитної заявки, кредитної документації і т.д. Об'єктивні чинники - несприятливі економічні умови, в яких опинився позичальник, стихійні лиха.

Фактори не залежать від банку: недосконалий менеджмент, неадекватний первинний капітал, високий рівень фінансового коефіцієнта і коефіцієнта поточних витрат, високі темпи реалізації продукції, конкуренція, економічний спад [4].

Перераховані фактори лежать поза сферою впливу банку, але він, знаючи слабкі місця фірми, може і повинен дати рекомендації, що запобігають несвоєчасному погашенню позик. Велику увагу комерційні банки приділяють аналізу кредитної заявки та її виконання. Банківська практика виявила 25 сигнальних моментів (red flags), які допомагають виявити потенційно проблемні кредити [5, с. 56].

Припустимо, банк визнав кредит сумнівним. Якими будуть його подальші кроки? Банк приймає програму дій, спрямовану на погашення кредитів. У більшості випадків позичальник ще не втратив здатності відповідати по своїх зобов'язаннях. У цій ситуації банк змінює умови кредитної угоди, переглядаючи графік погашення кредиту, намагається ліквідувати проблемний кредит [10].

Масштаби загрози, яку кредитні ризики несуть для фінансових інститутів, банкіри оцінили давно. Тому ще з кінця 80-х років найкращі фахівці банківського сектора по обидві сторони Атлантики почали шукати шляхи зниження рівня кредитних ризиків та підвищення ефективності управління ними. Одним з результатів досліджень у цьому напрямку стало формування ринку кредитних деривативів (по суті, вони являють собою страховку від дефолту за кредитами), обсяг якого істотно розширився за останні кілька років.

Як відзначають фахівці, застосування кредитних деривативів (див. Рисунок 1) дає фінансовим інститутам можливість зменшити ризики за рахунок рівномірного їх розподілу як всередині самої банківської системи, так і за її межами (перш за все, мова йде про хедж-фонди, які, зазвичай і купують кредитні деривативи) [5, с. 39]. За допомогою цих інструментів банки можуть вільно трансформувати свої кредитні продукти. Так, згруповані пакети корпоративних кредитів можуть бути розділені відповідно до рівня ризику за допомогою сек'юритизації. Отримані в результаті нові типи цінних паперів потім продаються широкому спектру інвесторів, у тому числі і страховим компаніям, хедж-фондам і портфельним інвесторам.

Самі банкіри не перестають заявляти, що використання кредитних деривативів сприяло помітному зниженню гостроти проблеми ризиків операцій з кредитування. З цими заявами не зовсім згодні представники органів банківського контролю. Так, керівництво Банку міжнародних розрахунків зазначає, що основний обсяг операцій на ринку кредитних деривативів зосереджений в руках невеликого числа учасників, а ситуація з наданням об'єктивної фінансової інформації залишається незадовільною [8].

Таким чином, слід зазначити, що, на думку більшості експертів і представників органів банківського контролю, фінансовим інститутам не слід покладати всі свої надії на те, що звернення до кредитних деривативів дасть їм можливість звести нанівець ризики від кредитних операцій [5, с. 122]. Тому банкіри мають бути готові до будь-якого

несприятливого варіанту розвитку подій в кредитному секторі. В іншому випадку уникнути важких наслідків нової кризи фінансовим інститутам буде дуже складно.

Ще одним важливим методом зниження кредитного ризику є метод диверсифікації. Він полягає у розподілі кредитного портфеля серед широкого кола позичальників, які відрізняються один від одного як за характеристиками (величина капіталу, форма власності), так і за умовами діяльності (галузь економіки, географічний регіон). Розрізняють три види диверсифікації - галузеву, географічну та портфельну. Далі ми розглянемо кожен з цих видів детальніше.

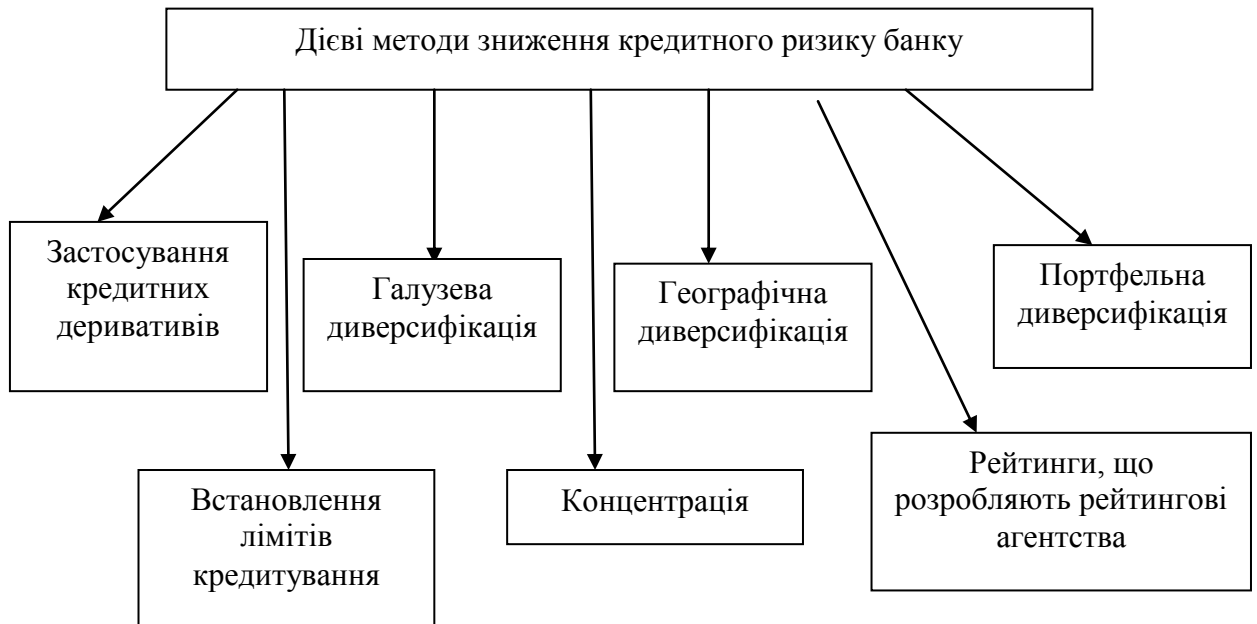

Рис.1. Дієві методи зниження кредитного ризику банку

Галузева диверсифікація означає розподіл кредитів між клієнтами, які здійснюють діяльність у різних галузях економіки [6, с. 93]. Для зниження загального ризику портфеля вирішальне значення має відбір областей, який здійснюється за результатами статистичних досліджень. Найвищий ефект досягається, коли позичальники працюють в областях з протилежними фазами коливаний ділового циклу. За допомогою кореляційного аналізу виявляються такі галузі, де результати діяльності різною мірою залежать від загального стану економіки. Якщо одна область знаходиться на стадії економічного росту, то інша переживає стадію спаду, а з часом їх позиції змінюються на протилежні. Тоді зниження доходів від однієї групи клієнтів компенсується підвищенням доходів від іншої групи, яка допомагає стабілізувати доходи банку і суттєво знизити ризик.

Географічна диверсифікація полягає в розподілі кредитних ресурсів між позичальниками, які знаходяться в різних регіонах, географічних територіях, країнах із різними економічними умовами. Географічна диверсифікація як метод зниження кредитного ризику доступна лише великим банкам з розгалуженою мережею філій і відділень на значній території. Це допомагає нівелювати вплив кліматичних та погодних

умов, політичних та економічних потрясінь, які впливають на кредитоспроможність позичальників. Невеликі банки застосовують метод географічної диверсифікації здебільшого у процесі формування портфеля цінних паперів, який дозволяє знизити загальний ризик банку.

Портфельна диверсифікація означає розосередження кредитів між різними категоріями позичальників - великими і середніми компаніями, підприємствами малого бізнесу, фізичними особами, урядовими та громадськими організаціями, домашніми господарствами тощо. Кредити, надані у сфері малого бізнесу, часто супроводжуються підвищеним рівнем кредитного ризику, хоча й мають вищий рівень доходності. Такі позичальники нерідко обмежені у виборі кредитора, тому банк може диктувати власні умови кредитної угоди. Якщо позичальником є велика компанія, то кредитний ризик оцінюється як незначний, але й доходність такого кредиту невелика.

Іноді банк надає кредит відомій у світі компанії за ставками, які не приносять йому прибутків. Але проводка подібних операцій сприяє зростанню популярності та рейтингу банку.

Взагалі невеликі провінційні банки не мають можливості широко застосовувати метод портфельної диверсифікації, що призводить до підвищення ризикованості їхніх кредитних портфелів. Такі портфелі, сформовані насамперед за рахунок надання кредитів підприємствам малого бізнесу, а також споживчих кредитів, характеризуються вищим рівнем доходності порівняно із середніми та великими банками. Портфельна диверсифікація допомагає збалансувати ризик і доходність кредитного портфеля банку.

Підводячи підсумок сказаному, хотілося б відзначити, що метод диверсифікації слід застосовувати зважено та обережно, спираючись на статистичний аналіз і прогнозування, враховуючи можливості самого банку і, перш за все, рівень підготовки кадрів. Диверсифікація потребує професійного управління та глибокого знання ринку. Саме тому надмірна диверсифікація призводить не до зменшення, а до зростання кредитного ризику. Адже навіть у великому банку не завжди є достатня кількість висококваліфікованих фахівців, які мають знання у багатьох галузях економіки і практичний досвід роботи з різними категоріями позичальників, знають специфіку географічних територій.

У зв'язку з цим слід розглянути таке поняття як концентрація, яке є протилежним за економічним змістом до диверсифікації. Концентрація кредитного портфеля означає зосередження кредитних операцій банку в певній галузі чи групі взаємопов'язаних галузей, на географічній території, або кредитування певних категорій клієнтів [6, с. 95]. Концентрація, як і диверсифікація, може бути галузева, географічна і портфельна. Формуючи кредитний портфель, слід дотримуватися певного рівня концентрації, оскільки кожний банк працює в конкретному сегменті ринку і спеціалізується на обслуговуванні певної клієнтури. При цьому надмірна концентрація значно підвищує рівень кредитного ризику. Часто банки концентрують свої кредитні портфелі в найпопулярніших секторах економіки, таких як енергетика, нафтова і газова промисловість, інвестування нерухомості. Як показує міжнародний досвід, саме надмірна концентрація кредитного портфеля (зокрема в сфері нерухомості, в енергетичній галузі та ін.) стала причиною погіршення фінансового стану та банкрутства банків у розвинених країнах протягом 70 - 80-х років минулого сторіччя.

Визначення оптимального співвідношення між рівнями диверсифікації та концентрації кредитного портфеля банку є завданням, яке має вирішувати менеджмент кожного банку залежно від обраної стратегії, можливостей та конкретної економічної ситуації.

Висновки. Отже, ми розглянули основні шляхи зниження кредитного ризику банків. Звичайно ж, кожен банк сам визначає свою стратегію і згідно з нею намагається знизити кредитний ризик. Однак на наш погляд, найбільш ефективною і прийнятною для більшості банків є диверсифікація, оскільки цей метод дозволяє розподілити кредити між різними позичальниками, і таким чином підвищити вірогідність повернення кредитів у повному обсязі.

Представлена система організації процесу мінімізації кредитних ризиків може застосуватися співробітниками кредитних підрозділів банків для підвищення якісного рівня управління кредитними ризиками, що буде сприяти зміцненню української банківської системи.

Анотація

У статті розглянуто поняття "кредитний ризик", класи кредитів, а також причини появи кредитних ризиків та основні фактори, які впливають на їх зменшення.

Ключові слова: кредитний ризик, банк, ліквідність, диверсифікація, хеджування, кредитний дериватив.

Аннотация

В статье рассмотрено понятие «кредитный риск», классы кредитов, а также причины возникновения кредитных рисков и основные факторы, которые влияют на их уменьшение.

Ключевые слова: кредитный риск, банк, ликвидность, диверсификация, хеджирование, кредитный дериватив.

Summary

In article the concept «credit risk», classes of credits, and also the reasons of occurrence of credit risks and major factors which influence their reduction is considered.

Keywords: credit risk, bank liquidity, diversification, hedging, the credit derivative.

Список використаної літератури:

1. Барановский А. Кредитная деятельность отечественных банков [Текст] / А Барановский Украина BUSINESS. – 1997, -- №23-24- с 36
2. Бычков В.П., Жилкина А.Н., Демент С.Е. Банковское дело: управление кредитной организацией. Практикум, К.: ДАШКОВ И. К. - 2007. - 264с.

3. Боннер Е.А. Банковское кредитование. К.: Городец – 2008. - 160 с.
4. Г. Э. Ходачник. Основы банковского дела. М.: АСАДЕМІА. - 2007. - 256 с.
5. Сазыкин Б.В. Управление операционным риском в коммерческом банке. 2008, Вершина, 272 с.
6. Воропаев Ю. Риски присущие бизнесу [Текст] / Ю.Варапаев, - М.: Проспект, 2005. – 432 с.
7. Banking Activty Magazaine / London: LLC, 2000. – 563 p.
8. Банковские риски. Под ред. Лаврушина О.И. - М.: КноРус. – 2009 – 632 с.
9. Найт Ф.Х. Риск, неопределенность и прибыли [Текст] / Ф.Х Найт. - М.: Финансы, 2003. – 185 с.
10. Челноков В.А. Банки и банковские операции: букварь кредитования [Текст] / В.А. Челноков, - М.: Высшая школа, 2004 - 364 с.